

SPLITSKI EVANĖLISTAR, VIII. st. Split, Riznica katedrale

EVANĖLISTAR MR 153, rukopis iz XI. st., čuva se u Metropolitanskoj knjižnici u Zagrebu. Urešen je minijaturama koje prikazuju evanđeliste u obliku njihovih simbola. Ukomponirani su u izdužene pačetrovine obrubljene dvostrukom trakom. U sličnoj pačetrovini na početku psaltira prikazan je kralj David odjeven u zeleni plašt s krunom na glavi. Postoje određene sličnosti s minijaturama u gellonskom sakramentariju iz VIII. st. (Nacionalna biblioteka u Parizu), ali su minijature u evanđeljaru MR 153 maštovitije radene.

LIT.: D. Kniewald, Zagrebački liturgijski kodeksi XI–XV stoljeća, Croatia sacra, 1940, 19. – Isti, Iluminacija i notacija zagrebačkih liturgijskih rukopisa, Rad JA, 1944, 279. R.

EVANS, Arthur John, engl. arheolog (Nash Mills, 8. VII. 1851 – Oxford, 11. VII. 1941). Bio kustos u Ashmolean Museum u Oxfordu, obavljao iskapanja u Knososu na Kreti i objavio niz radova o minojskoj kulturi. God. 1875. putuje u Bosnu; preko Zagreba, Sarajeva i Mostara stiže u Dubrovnik gdje ostaje do 1882. Poduzima putovanja po našim krajevima, proučavajući klasične spomenike, napose rim. natpise (objelodanio ih je više od stotine) i ostatke rim. cesta. Činjenica da su mnogi objekti koje je obradio propali, daje izuzetnu važnost njegovim radovima iz arheologije.

BIBL.: Through Bosnia and the Herzegovina on Foot during the Insurrection, London 1876; Illyrian Letters. A Revised Selection of Correspondence from the Illyrian Provinces of Bosnia, Herzegovina, Montenegro, Albania, Dalmatia, Croatia and Slavonia, London 1878; Antiquarian Researches in Illyricum, Westminster 1883–85, I–IV; Les Slaves de l'Adriatique et la route continentale de Constantinople, London 1916. R.

EXAT 51 (Eksperimentalni atelje), grupa umjetnika i arhitekata koja je djelovala u Zagrebu 1950–56. Članovi su bili arhitekti B. Bernardi, Z. Bregovac, Z. Radić, B. Rašica, V. Richter, V. Zarahović i slikari V. Kristl, I. Picelj i A. Srnec. Svoj program grupa objavljuje na plenumu ULUPUH-a u Zagrebu 1951. EXAT 51 zalaže se za apstraktnu umjetnost, suvremene vizualne komunikacije i sintezu svih disciplina lik. stvaralaštva. Pojava grupe obilježava prekid s praksom socijalističkog realizma i tradicionalnim

EVANĖLISTAR MR 153, Evandelist Luka

određenjima lik. umjetnosti. Prva izložba održana je u Zagrebu 1953 (V. Kristl, I. Picelj, B. Rašica, A. Srnec) a iste godine priredena je i u Beogradu. Poslije 1953. članovi grupe sve više rade u okviru vlastitih estetskih koncepata, slikari izlažu na »Salonu '54« u Rijeci (1954) i na izložbi »Jugoslavenska suvremena umjetnost« u Dubrovniku (1956), arhitekti se posvećuju individualnim projektima i industrijskom oblikovanju. Grupa EXAT 51 odigrala je početkom pedesetih godina važnu ulogu u hrv. umjetnosti, posebno u proširenju prostora umj. slobode. Svojim ideja-

EXAT 51, prva izložba u Zagrebu 1953.

ma utjecala je na mlađe naraštaje umjetnika, u prvom redu unutar neokonstruktivizma, minimalizma i konceptualnih istraživanja.

LIT.: M. Bašičević, Jezik apstraktne umjetnosti, Krugovi, 1953, 4. — V. Richter, Kristl, Picelj, Rašica, Smec — izložba, Bulletin JAZU, 1953, 3—4. — M. Meštrović, Od pojedinačnog općem, Zagreb 1967, str. 135—136 i 331—339. — V. Horvat-Pintarić, O vizualnim komunikacijama u Jugoslaviji, u knjizi: Oblikovanje v Jugoslaviji, Ljubljana 1970. — J. Denegri i Ž. Košević, EXAT 51, Zagreb 1979 (s dokumentacijom). — J. Denegri, Apstraktna umjetnost u Hrvatskoj, II, Split 1985, str. 11—22. Ž. Ké.

EX LIBRIS, oznaka vlasništva knjige u obliku grafičkoga listića koji se uljepljuje na unutarnju stranicu redovito prednje korice knjige. Sadržava riječi *ex libris*, ime ili grb vlasnika a često i druge sličice (portret, oznaka staleža, alegorijski likovi, krajolik i dr.). Kao grafički listić pojavljuje se nakon pronalaska tiskarstva (druga pol. XV. st.), najprije u Njemačkoj, u početku u drvorezu, potom bakrorezu, bakropisu te drugim grafičkim tehnikama. Izvode ga i istaknuti umjetnici (A. Dürer, L. Cranach ml., E. Manet i dr.) tako da pojedini *ex libris* imaju znatnu umj. vrijednost.

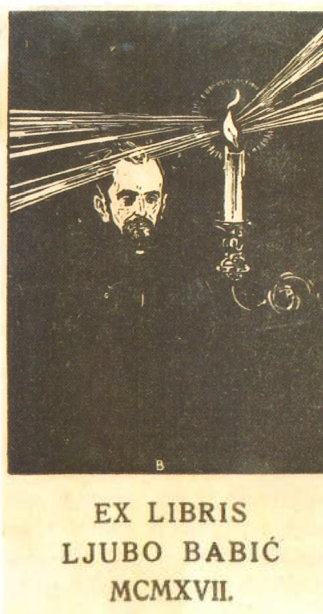
Prve hrv. *ex libris* radili su strani umjetnici. Najstariji poznati pripadao je humanistu i diplomatu Jakovu Baničeviću a izradio ga je 1520. A. Dürer. Iz XVII. st. ističu se dva portretna *ex libris* Nikole Zrinskoga, radovi njem. bakroresca Eliara Widenmana (1646. i 1652). U XVIII. st. *ex libris* hrv. bibliofila (braća Alagović, Nikola Škrlec, Antun Jelačić i dr.) većinom nisu označeni imenom umjetnika. U XIX. st. češće su natpisni *ex libris* (slova bez sličica). Uspjeli grafički rad je e. l. skupljača umjetnina I. Bizara izrađen poč. XIX. st. Hrv. umjetnici počinju izrađivati e. l. krajem XIX. st.

(M. Sunko) a češće od poč. XX. st. (J. Tišov, M. Cl. Crnčić, L. Crnčić-Virant, T. Krizman, N. Rojc, V. Bojničić, D. Melkus, J. Gojković, M. Rački, Lj. Babić i dr.). Tom granom grafičke umjetnosti posebno se bavio M. Gjurčić; izdao je mapu »Dvanaest Ex librisa« (Prag 1922), potaknuo priređivanje međunarodne izložbe *ex libris* u Zagrebu 1929. prigodom koje je izišla mapa *ex libris* a sudjelovao je i u mapi skupine hrv. i slovenskih grafičara »Ex libris« (Zagreb 1927). U drugoj pol. XX. st. e. l. se češće pojavljuje od poč. 80-ih godina a njegov razvitak potiče poglavito B. Biškupić. Za Zbirku Biškupić *ex libris* su radili M. Šutej, I. Lacković Croatia, H. Čavrk, D. Popović, Ž. Lapuh i drugi umjetnici. God 1980. održana je izložba *ex libris* u Muzeju Slavonije u Osijeku. U Zagrebu je više izložbi svoje zbirke *ex libris* priredio Josip Bratulić. Sabiranje *ex libris* započeo je I. Bojničić krajem XIX. st.; njegova zbirka prodana je izvan Hrvatske. Bogatu zbirku sakupio je poč. XX. st. E. Laszowski (danas u okviru Grafičke zbirke Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu). Od privatnih zbirki osobito je vrijedna i zbirka A. E. Brlića (oko 1200 listića, 15 mapa) iz Vukovara, stvarana 1930—85. God. 1993. osnovano je Hrvatsko društvo »Ex Libris« u Zagrebu.

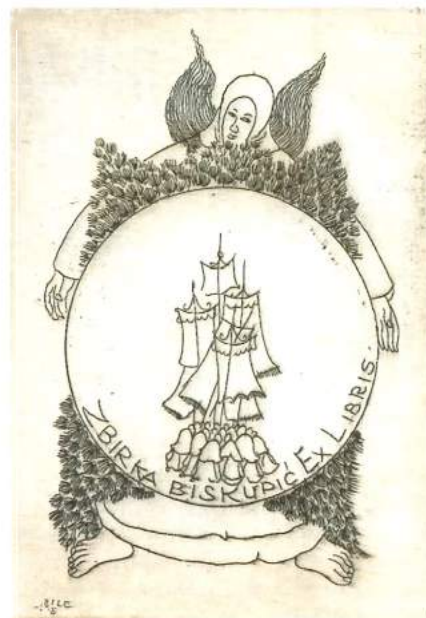
LIT.: E. Laszowski, Hrvatski »Ex Libris«, Vitezović, 1903—04, 7, 8, 10. — M. D. Đurić, Umjetnički drvorez i »Ex Libris«, Vijenac, 1927, 3—4. — A. Jiroušek, Prva slavenska *ex libris* izložba u Zagrebu, Grafička revija, 1929, 4. — E. Laszowski, Ex Libris, zbornik: Naša domovina, I, Zagreb 1943. — Z. Dvojković, O sabiračkoj aktivnosti A. E. Brlića i njegova ljubav prema Ex librisu, Glasnik Slavonskih muzeja, 1981, 4. — J. Bratulić, Hrvatski *ex libris* (katalog), Sisak 1985. — Ex libris (katalog), Split 1993. V. Fo.

EX LIBRIS I. BOJNICIĆA, djelo Vjere Bojničić

EX LIBRIS LJ. BABIĆA

EX LIBRIS, djelo I. Lackovića Croatia

EX LIBRIS, djelo Ž. Lapuha

EX LIBRIS, djelo M. Šuteja